

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Улуттук банк Башкармасынын
2011-жылдын 26-августундагы №49/2
токтому менен кабыл алынган

1.1. Акча-кредит саясатындагы негизги тенденциялар

Улуттук банк 2011-жылдын жарым жылдыгы ичинде, өлкөдө инфляция деңгээли жогору бойдон сакталып турган шартта, акча-кредит саясатынын таасирин күчөтүү боюнча чараларды көргөн. Инфляцияны монетардык түзүүчүлөрдү четтөө максатында Улуттук банк, ноталарды сунуштоонун орточо аукциондук көлөмүн 2010-жылдын декабрь айындагы 400 млн. сомдон 2011-жылдын июнь айындагы 687,5 млн. сомго чейин бара-бара көбөйтүп олтурган. Ошондой болсо да, Улуттук банктын бүтүндөй сунуш көлөмүн, коммерциялык банктарда ликвиддүүлүктүн кыскарышы кесепетинен аларга карата талаптын төмөндөшүнөн улам, толугу менен жайгаштырууга мүмкүн болбоду. Бүтүндөй отчеттук мезгил ичинде, Улуттук банктын жүгүртүүдөгү ноталарынын көлөмү 2010-жылдын акырындагы 669,2 млн. сомдон 2011-жылдын июнь айынын акырындагы 1 093,2 млн. сомго чейин өскөн. Отчеттук мезгил ичинде Улуттук банктын эсептик чени улам жогорулап олтуруп, июнь айынын акырында 12 пайызга чейин жеткен (жыл башындагы 5,5 пайыз).

Ноталар аукциондорунан тышкары Улуттук банк, жума сайын үстөк ликвиддүүлүктөн кошумча арылтуу максатында, репо шарттарында мамлекеттик баалуу кагаздарды сатуу операцияларын жүргүзгөндүгү жөнүндө жарыялап турган. Мында Улуттук банк, ушул операциялар боюнча пайыздык чендерди да жогорулаткан. Акча-кредит саясатынын багытынын сакталышына жана пайыздык чендердин жогорулатылышына карабастан, апрель-май айларында репо аукциондору өткөрүлбөгөн катары таанылган, бул банк тутумундагы үстөк камдардын кыскарышын жана анын концентрациялануусунун жогорулоосун шарттаган. Июнь айынын акырына карата Улуттук банктын репо операцияларынын көлөмү 60,7 млн. сомду түзгөн (2010-жылдын акырына карата 70,8 млн. сом). Мында, орточо салмактанып алынган чен 12,7 пайыз чегинде катталган (2010-жылдын декабрь айында 6,5 пайыз).

Акча-кредит саясатынын таасирин күчөтүүнүн алкагында Улуттук банк, 2011-жылдын 14-мартынан тартып коммерциялык банктар үчүн милдеттүү кам өлчөмүн эсептик базанын 8 пайызынан 9 пайызына чейин көбөйткөн; «Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фондусу» ЖЧКсынын кредиттөө максаттары үчүн базалык ченди 2010-жылдын акырындагы 7 пайыздан июнь айындагы 10 пайызга чейин жогорулаткан. 2011-жылдын июнь айынын акырына карата абал боюнча, бул БРАФ тарабынан бөлүштүрүлгөн каражаттардын көлөмү 2,5 млрд. сомду түзгөн, анын ичинен БРАФ кредит портфели 2 млрд. сомго жакынды түзгөн, ал эми «Фермерлерге жеткиликтүү кредиттер» долбоору боюнча 568,9 млн. сом катталган.

Отчеттук мезгил ичинде ички банктар аралык валюта рыногунда Улуттук банк, чет өлкө валюталарын сатуу сыяктуу эле, сатып алуу боюнча операцияларды жүргүзгөн. Мында, чет өлкө валютасын сатуу боюнча операцияларды ал суроо-талаптын өсүшүнө байланыштуу, айрыкча жыл башында ишке ашырган. Апрель айынан тартып банктар аралык валюта тооруктарында чет өлкө валюталарын сунуштоо көбөйгөн, анын ичинде акчалай которуулар түрүндө келип түшкөн чет өлкө валюталарынын көлөмүнүн өсүшүнөн улам да арткан. Ушул жагдайда алмашуу курсунун төмөндөөгө ык коюу тенденциясы байкалган.

Улуттук валютанын кескин чыңдалып кетүүсүнө жол бербөө максатында Улуттук банк, накталай эмес долларды сатып алуу боюнча валюталык интервенцияларды ишке ашырган. Бүтүндөй алганда, 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгында Улуттук банктын чет өлкө валютасын таза сатуусу 30,3 млн. долларды түзгөн (2010-жылдын ушул эле мезгилинде 140,2 млн. доллар чегинде катталган эле). Доллардын сомго карата отчеттук мезгил ичиндеги алмашуу курсу 4,0 пайызга, 1 доллар үчүн 47,0992ден 45,2067 сомго чейин төмөндөгөн (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде алмашуу курсу 5,2 пайызга жогорулаган эле).

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча, инфляция деңгээлин мүнөздөгөн керектөө бааларынын индексинин өсүшү, Улуттук статистика комитетинин маалыматына ылайык 22,7 пайызды түзгөн (2011-жылдын июнь айы 2010-жылдын июнь айына карата). Буудайга ж.б. импорттолуп алынган азык-түлүк товарларга баанын олуттуу өсүшү, жергиликтүү айыл-чарба продукцияларына коңшу өлкөлөрдөн экспорттук талаптын жогорулоосу, азык-түлүктөн башка товарларга (кийим-кечеге жана бут кийимге, жаратылыш газына), ошондой эле тойканалардын жана мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнө баанын өсүшү, республикада баанын жалпы өсүшүнө таасир эткен негизги факторлордон болгон.

Республикада инфляция арымынын соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдөгү көрсөткүчтөргө салыштырганда, кыйла жогору болушу, сомдун реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЕАК) индексинин 2,4 пайызга, 114,0 чейин өсүшүн шарттаган.

Бүтүндөй алганда, 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде акча базасы, өкмөттүн өбөлгө түзгөн саясатынан улам 2,8 пайызга, 50 млрд. сомго чейин көбөйгөн. Отчеттук мезгил ичинде М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акча массасы 5,6 пайызга көбөйүү менен июль айынын баш жагында анын көлөмү 73,1 млрд. сом чегинде катталган. Мында, экономиканы монетизациялоо көрсөткүчү - 0,5 пайыздык пунктка, 28,4 пайызга чейин көбөйгөн.

2011-жылдын январь-июнь айлары ичинде үстөк камдардын орточо күндүк көлөмү 1,5 млрд. сомду түзгөн (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде 1,9 млрд. сом чегинде катталган эле). Отчеттук мезгил ичинде милдеттүү камдын көлөмү, депозиттердин өсүшүнүн эсебинен сыяктуу эле, кам өлчөмүнүн 2011-жылдын март айында 8 пайыздан 9 пайызга чейин көбөйтүлүшүнүн эсебинен 29,3 пайызга, 2,8 млрд. сомго чейин арткан.

Жалпысынан алганда жылдын январь-июнь айларында экономикада 2011-жылдын ушул мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда, экономикалык өсүш арымынын 5,5 пайызга жогорулагандыгы байкалган, мында ИДӨнүн өсүшүнө «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканалары, транспорт жана байланыш тармагы, ошондой эле электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү тармагы кошкон.

Биринчи жарым жылдыктын жыйынтыгы боюнча төлөм теңдеминин сальдосу 99,5 млн. АКШ доллар өлчөмүндө оң калыптанган. Мында, күндөлүк эсеп тартыштыгынын ИДӨга карата 13,3 пайызга чейин өсүшү катталган. Отчеттук мезгилдин акырына карата дүң эл аралык камдын көлөмү 1 911,4 млн. АКШ долларын түзгөн, ушунун өзү товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн болочоктогу импортунун 4,4 айын жабууга жетиштүү.

Финансы министрлигинин борбордук казыналыгынын алдын ала алынган маалыматтары боюнча 2011-жылдын январь-июнь айлары ичинде мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 0,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 0,2 пайызды түзгөн.

1.2. Акча-кредиттик көрсөткүчтөр динамикасы

Отчеттук жылдын июнь айынын акырына карата акча базасы 50,0 млрд. сомду түзүү менен кароого алынган мезгил ичинде 2,8 пайызга же 1,4 млрд. сомго көбөйгөн (2010-жылдын ушул эле мезгилинде кыскаруу 0,1 пайыз чегинде катталган). Акча базасынын өсүшү, өкмөттүн өбөлгө түзүүчү саясатынан улам жүргөн. Алсак, өкмөттүн операциялары акча базасын 4,1 млрд. сомго көбөйткөн. Ал эми Улуттук банктын операциялары акча базасын 2,7 млрд. сомго төмөндөткөн. Атап айтканда Улуттук банк, коммерциялык банктарды үстөк ликвиддүүлүктөн арылтуу боюнча операцияларды (ноталардын аукциондорун, репо операцияларын), жыйынтыктоочу своп операцияларды жүргүзүп, ошондой эле банктар аралык валюта тооруктарында чет өлкө валютасын басымдуу саткан.

Акча базасынын түзүмүндө жүгүртүүдөгү нак акчанын үлүшүнүн 2010-жылдын акырындагы 89,1 пайыздан ушул жылдын июнь айынын акырындагы 91,1 пайызга чейин көбөйүүсү жүргөн. Демек, коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептериндеги каражаттардын үлүшү 10,9 пайыздан 8,9 пайызга чейин азайган.

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата M0 банктардан тышкаркы акча, отчеттук мезгил ичинде 4,8 пайызга көбөйүү менен 43 459,7 млн. сомду түзгөн (ал эми 2010-жылдын ушул эле мезгилинде 4,3 пайызды түзгөн эле).

Банктардан тышкаркы акчаны жана улуттук валютага депозиттерди камтыган M2 акча массасы июнь айынын акырында 56 319,6 млн. сомду түзүү менен отчеттук мезгил ичинде 4,8 пайызга көбөйгөн (2010-жылдын тиешелүү мезгилинде ал 5,6 пайыз чегинде катталган эле). Мында, улуттук валютадагы депозиттер да 4,8 пайызга көбөйгөн.

Чет өлкө валютасындагы депозиттерди¹ камтыган M2X кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын көлөмү июнь айынын акырына карата 73 063,9 млн. сомду түзүп, кароого алынып жаткан мезгил ичинде 5,6 пайызга көбөйгөн (2010-жылдын ушул мезгилинде акча массасы өзгөрүүсүз сакталып калган эле). Мында, отчеттук мезгил ичинде банктардан тышкаркы акча 4,8 пайызга көбөйгөн. M2X акча массасынын аныктамасында камтылган депозиттердин жалпы көлөмү 6,7 пайызга көбөйгөн, ошол эле учурда улуттук валютадагы депозиттер 4,8 пайызга, ал эми чет өлкө валютасындагы депозиттер 8,3 пайызга арткан, ушунун өзү банк тутумуна карата ишенимдин бекемделип жатышын тастыктайт. M2X акча массасынын түзүмүндө чет өлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү отчеттук мезгил ичинде 0,6 пайыздык пунктка, 22,9 пайызга чейин көбөйгөн. Ал эми улуттук валютадагы депозиттердин үлүшү 0,1 пайыздык пунктка, 17,7 пайызга чейин, кеңири маанидеги акчанын нак түзүүчүлөрү 0,4 пайыздык пунктка, 59,9 пайызга чейин азайган.

Банктардын экономиканын реалдуу секторун кредиттөөсүнүн кеңейиши, акча массасынын өсүшүнө байкаларлык салымды кошкон. Алсак, отчеттук мезгил ичинде экономикага жумшалган кредиттердин өсүш арымы 9,8 пайызды түзгөн. Мында, бул өсүш улуттук валютада кредиттөөнүн 15,5 пайызга, чет өлкө валютасында 4,8 пайызга көбөйүшүнүн эсебинен камсыз кылынган.

Бул жерде, банктардын реалдуу секторду кредиттөөсүнүн өсүшүнө ошондой эле, «Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фондусу» ЖЧКсынын ишинин активдешүүсү таасир эткен, анын кредит портфели жыл башынан бери 2,4 эсеге (же 1,2 млрд. сомго көбөйгөн).

¹ Өкмөттүн жана резидент эместердин депозиттерин эске алуусуз.

Ошентип, отчеттук мезгил ичинде коммерциялык банктардын кредиттөө жөндөмдүүлүгү арткандыгынын алгылыктуу белгилери байкалган, бул өз кезегинде экономикалык өсүштүн арымдашына өбөлгө түзгөн.

М2Х акча топтому боюнча эсептиленген экономиканы монетизациялоо коэффициенти отчеттук мезгилдин акырына карата 28,5 пайызды түзүп, акча массасынын ИДӨдөн озгон арымда өсүшүнүн эсебинен жыл башынан тартып 0,5 пайыздык пунктка көбөйгөн. Ошентип, М2Х акча массасынын жүгүртүү тездиги кароого алынып жаткан мезгил ичинде бир азга, жыл башындагы 3,6дан жылдын июнь айынын акырындагы 3,5 пайызга чейин төмөндөгөн. Кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын өсүш арымынын акча базасынын өсүшүнөн озушунун натыйжасында, финансылык ортомчулук деңгээлин мүнөздөгөн М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акча мультипликатору жыл башындагы 1,424төн отчеттук мезгилдин акырындагы 1,462ге чейин көбөйгөн (өткөн жылдын ушул мезгилинде 1,393 чегинде катталган эле).

1.3. Инфляция: жыйынтыктар жана тенденциялар

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде республикада инфляция жогорку деңгээлде сакталып турган. Улуттук статистика комитетинин маалыматтарына ылайык, инфляциянын он эки ай ичиндеги мааниси (2011-жылдын июнь айы 2010-жылдын июнь айына карата) 22,7 пайызды түзгөн. Ал эми 2010-жылдын тиешелүү мезгилинде 3,6 пайыз чегинде катталган эле. 2011-жылдын баш жагынан тартып, баанын жалпы деңгээлинин өсүшү 2010-жылдын январь-июнь айындагы 4,1 пайызга караганда, 7,2 пайызды түзгөн.

1-таблица. Кыргыз Республикасында керектөө бааларынын индекси

	2011-жылдын июнь айы			
	2011-жылдын май айына карата	2010-жылдын июнь айына карата	2010-жылдын декабрь айына карата	2011-жылдын январь-июнь айларына карата 2010-жылдын январь-июнь айларына карата
Бардык товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр анын ичинде:	100,6	122,7	107,2	121,4
азык-түлүк товарлары жана алкогольсуз суусундуктар	100,6	137,5	111,9	134,8
Алкоголдук ичимдиктер жана тамеки	100,9	111,3	102,8	112,0
Азык-түлүккө кирбеген товарлар	100,9	112,5	103,4	111,3
Кызмат көрсөтүүлөр	100,2	111,6	103,9	111,7

2011-жылдын июнь айынын жыйынтыгы боюнча азык-түлүк товарларына баа жылдык мааниде алганда 37,5 пайызга жогорулаган (2010-жылдын тиешелүү мезгилинде баалар жылдык мааниде алганда 0,7 пайызга төмөндөгөн эле).

Жылдын июнь айынын жыйынтыгы боюнча эт азыктары 37,2 пайызга кымбаттаган. Кыргыз Республикасынын Монополияга каршы жөнгө салуу боюнча мамлекеттик агенттигинин маалыматына ылайык, этке (кой этине, уй этине) баанын жогорулоосу сезондук мүнөзгө ээ, ошондой эле коңшу өлкөлөргө бул азыктын алынып кетип жатышынан негизинде аны рынокко сунуштоонун кыскаруусунан улам келип чыккан. 2010-жылдын экинчи чейрегинде кантка болгон баанын өсүшү биринчи чейректегиге караганда 15,3 пайыздан 0,3 пайызга чейин басаңдаган. Жылдык мааниде алганда өсүш 28,2 пайыз чегинде түптөлгөн.

Экономиканын азык-түлүк товарлары боюнча импорттон көз карандылыгы олуттуу бойдон калууда. Алкоголдук продукцияга жана тамекилерге баа, жылдык мааниде алганда, тиешелүүлүгүнө жараша, 5,9 пайызга жана 27,0 пайызга өскөн.

Азык-түлүктөн башка товарларга баа индексинин өсүшү жылдык мааниде алганда, 12,5 пайызды түзгөн, бул өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 3,3

пайыздык пунктка жогору. «Электрэнергиясы, газ жана отундун башка түрлөрү» тобу боюнча тарифтердин, негизинен Өзбекстандан алынган газдын наркынын көбөйүүсүнө байланыштуу, жаратылыш газына баанын өсүшүнөн улам, жылдык мааниде алганда 2,4 пайызга жогорулагандыгы катталган. Күйүүчү майлоочу материалдардын (КММ) наркы, жылдык мааниде алганда 0,6 пайызга төмөндөгөн: бензинге баа 0,9 пайызга төмөндөгөн болсо, дизель отунуна 6,4 пайызга өсүп кеткен. Ошондой болсо да, бул жерде жылдын экинчи чейреги ичинде келип чыккан тартыштыктан улам, КММга баа 6,8 пайызга көбөйүп, анын ичинде бензин 6,5 пайызга, дизель отуну 13,8 пайызга кымбаттаган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баа индекси жылдык мааниде алганда, 11,6 пайызга өскөн (2010-жылдын ушул эле мезгилинде 5,1 пайызга). Эң башкысы, тойканалардын жана мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрүнүн 20,1 пайызга кымбатташынын эсебинен ушул топтун индексинин өсүшү жүргөн, ал эми буга азык-түлүктөрдүн наркынын кымбатташы түрткү болгон. Мындан тышкары, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр (+12,4 пайыз) жана эс алууну уюштуруу кызматтары (+17,1 пайызга) да кымбаттаган. Саламаттыкты сактоо жана билим берүү кызмат көрсөтүүлөрүнүн наркынын тиешелүүлүгүнө жараша, 8,0 жана 7,7 пайызга кымбаттагандыгы катталган.

1.4 Реалдуу сектор

Алдын ала алынган маалыматтар боюнча, 2011-жылдын январь-июнь айлары ичинде ИДӨнүн көлөмү 2010-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда реалдуу алганда 5,5 пайызга көбөйгөн. Ал эми 2010-жылдын январь-июнь айлары ичинде ИДӨнүн көлөмү 4,4 пайыздык өсүшкө ээ болгон эле. 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ИДӨ көлөмү, «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, 4,6 пайызга өскөн. 2010-жылдын январь-июнь айындагы бул көрсөткүчтүн өсүшү 0,6 пайызды түзгөн эле. Алдын ала маалыматтар боюнча ИДӨ дефлятору биринчи жарым жылдык ичинде, 2010-жылдын январь-июнь айларындагы 4,4 пайызга салыштырганда, 16,0 пайыз деңгээлинде калыптанган.

2-таблица. ИДӨнүн өсүшүнө/төмөндөшүнө ишкердиктин айрым түрлөрүнүн салымдары
(пайыздарда)

	Салыштырма салмагы		Өсүш арымы		Өсүшкө салымдар	
	2010-жыл 1-чейрек	2011-жыл 1-чейрек	2010-жыл 1-чейрек	2011-жыл 1-чейрек	2010-жыл 1-чейрек	2011-жыл 1-чейрек
ИДӨ	100,0	100,0	4,4	5,5	4,4	5,5
Айыл чарбачылыгы	11,4	10,9	0,1	0,9	0,0	0,1
Өнөр жай	22,3	24,5	43,0	14,0	6,8	3,1
Тоо кендерин казып алуу өнөр жайы	0,6	0,8	7,8	11,2	0,0	0,1
Кайра иштетүү өнөр жайы	18,3	20,4	50,1	11,9	6,4	2,2
Э/энергияны, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	3,4	3,3	13,4	25,8	0,3	0,9
Курулуш	4,4	4,0	-23,4	-12,2	-1,4	-0,5
Кызмат көрсөтүүлөр	50,4	48,3	-3,0	4,4	-1,6	2,2
Соода	15,7	16,1	-9,2	3,0	-1,7	0,5
Мейманканалар жана тойканалар	1,2	1,3	-8,0	7,4	-0,1	0,1
Транспорт жана байланыш	10,2	10,1	1,4	14,1	0,1	1,4
Жана башкалар	23,3	20,8	0,2	0,9	0,1	0,2
Продуктыларга таза салыктар	11,5	12,4	4,4	5,5	0,5	0,6

УСК булагы, Улуттук банктын эсептери

Негизинен, отчеттук мезгил ичинде өнөр жай продукциялары, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы караганда 14,0 пайызга көп өндүрүлгөн, мында

өткөн жылдын ушул мезгилинде өнөр жай продукцияларынын көлөмүнүн өсүшү 43,0 пайыз чегинде катталган. «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмү былтыркы жылдын тиешелүү айларындагы анын көлөмүнө салыштырганда 15,0 пайызга көбөйгөн. 2010-жылдын ушул эле мезгилинде бул көрсөткүчтүн өсүшү 27,3 пайызды түзгөн.

Өнөр жайынын негизги өсүшү, физикалык көлөмүнүн индекси 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгында 111,9 пайызды түзгөн кайра иштетүү өнөр жайына туура келген. Ал эми электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү тармагында да өндүрүштүн артышы байкалган. Жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бул тармак боюнча өсүш 25,8 пайызды түзгөн. Буга электрэнергиясын өндүрүүнүн 37,6 пайызга, ал эми энергияны бөлүштүрүү кызмат көрсөтүүсүнүн 29,8 пайызга жогорулоосу түрткү берген.

Биринчи жарым жылдыкта ИДӨнүн өсүшүнө ошондой эле, кызмат көрсөтүү чөйрөсүндөгү ишканалар да олуттуу салым кошкон, 2011-жылдын январь-июнь айларында сунушталган кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 3,0 пайыздык төмөндөөгө караганда, 4,4 пайызга өскөн. Мында, тармакта жетишилген олуттуу өсүш арымы 2010-жылдагы статистикалык базанын төмөндүгү менен да көбүнесе шартталган.

Транспорт жана байланыш тармагында жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча дүң кошумча нарктын өсүшү 14,1 пайызды түзүп, жүк ташуулар көлөмүнүн артышы, транспорттун бардык түрү менен жүргүнчүлөрдү ташуунун, почта байланышынын өсүшү менен камсыз кылынган.

2011-жылдын январь-июнь айларында саясий туруксуздук алкагында түптөлгөн төмөнкү деңгээлдеги базадан улам соода жүргүзүлүшүнүн 3,5 пайызга көбөйгөндүгү байкалган (2010-жылдын ушул эле мезгилинде 11,6 пайызга төмөндөө катталган эле).

2011-жылдын январь-июнь айларында айыл-чарба продукцияларын дүң чыгаруу 32,9 млрд. сомду түзгөн, мында физикалык көлөм индекси 100,9 пайыз деңгээлинде калыптанган.

Негизги капиталга инвестициялардын көлөмү, алдын ала маалыматтар боюнча январь-июнь айлары ичинде өткөн жалдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 3,7 пайызга төмөндөө менен 15,8 млрд. сомду түзгөн. Ал эми 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ушул көрсөткүч 18,1 пайызга азайган. Негизги капиталга инвестициялардын терс өсүш арымы, эң башкысы, электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү, транспорт жана байланыш объекттеринде өздөштүрүлгөн каражаттардын төмөндөшүнүн эсебинен келип чыккан.

1.5. Тышкы экономика сектору

2011-жылдын кароого алынып жактан мезгилинин жыйынтыгы боюнча тартыштыгы ИДӨгө карата 13,3 пайызга чейин өсүп кеткен төлөм теңдеминин күндөлүк эсебинин абалынын начарлоосу катталган, бул 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчтөн 10,0 пайыздык пунктка жогору. Мурдагыдай эле, күндөлүк эсептин түзүмүндөгү соода балансы кызмат көрсөтүүлөр жана кирешелер балансы сыяктуу статьялар, күндөлүк трансферттер боюнча профициттен ашкан тартыштыгы менен калыптанган.

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгында өткөн жылдын ушул эле мезгилиндегиге караганда импорттук түшүүлөрдүн өсүш динамикасы экспорттук берүүлөрдүн өсүш арымына эки эседен көбүрөөккө ашкан, бул түпкүлүгүндө келип, соода балансынын тартыштыгынын 87,8 пайызга өсүшүнөн көрүнгөн.

Товарлардын экспорту (ФОБ баасында) жылдын биринчи жарым жылдыгында 1 032,6 млн. долларды түзгөн, ушунун өзү 2010-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 18,2 пайызга жогору. Товарлардын ФОБ баасындагы импорту иликтөөгө алынып жаткан мезгил ичинде 38,6 пайызга өсүп, 1 712,4 млн. АКШ долларын түзгөн.

Иликтөөгө алынып жаткан мезгил ичинде өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда, күндөлүк трансферттер боюнча валюталык түшүүлөрдүн 34,3 пайызга көбөйгөндүгү байкалган. Трансферттер түзүмүндө жеке трансферттер боюнча сыяктуу эле, расмий трансферттер боюнча өсүш катталган. Мында, эмгек мигранттардын акчалай которууларынын олуттуу өсүшү аныктоочу роль ойногон, алардын көлөмү 173,1 млн. долларга көбөйгөн.

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби 2010-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 3,1 эсеге көбөйүп, 411,4 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдодо түптөлгөн.

Ошентип, 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча төлөм теңдеминин сальдосу 99,5 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң чыккан. Отчеттук мезгилдин акырына карата дүң эл аралык камдардын көлөмү 1 911,4 млн. АКШ долларын түзүп, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн болочоктогу импортунун 4,4 айын жабууга жетиштүү болгон.

Алдын ала алынган маалыматтар боюнча сомдун номиналдык эффективдүү алмашуу курсунун (НЭАК) индекси 2011-жылдын баш жагынан тартып 1,5 пайызга төмөндөө менен июнь айынын акырында 114,4тү түзгөн. Мындай төмөндөө 2011-жылдын июнь айында, 2010-жылдын декабрь айындагы орточо курска салыштырганда сомдун орус рублине карата 6,2 пайызга жана еврого карата 4,3 пайызга нарксызданышы² менен шартталган. Ушуну менен катар эле, ошол мезгил ичинде сомдун АКШ долларына карата 3,6 пайызга, казак тенгесине карата 2,4 пайызга жана кытай юанине карата 0,9 пайызга чыңдалуусу катталган.

Сомдун НЭАКынын нарксызданышына карабастан, өнөктөш өлкөлөрдө инфляция деңгээлинин кыйла төмөндүгү³ реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексине көбөйүү жагына басым жасап, ошол аркылуу НЭАКтын нарксызданышына таасири текшиленген. Ошентип, сомдун РЭАКы 2010-жылдын декабрь айынан тартып 2,4 пайызга көбөйүү менен 2011-жылдын июнь айынын акырында 114,0дү түзгөн.

1.6. Мамлекеттик финансы сектору

Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын алдын ала маалыматтары боюнча мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 2011-жылдын январь-июнь айларында 0,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 0,2 пайызды түзгөн (2010-жылдын ушул эле мезгилинде бюджет ИДӨгө карата 1,5 пайыз өлчөмүндөгү тартыштыгы менен аткарылган). Мында, келип түшкөн расмий трансферттерди эске албаганда, мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 4,1 млрд. сомду же ИДӨгө карата 3,9 пайызды түзгөн. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде мамлекеттик бюджетти жалпы каржылоо 6,1 млрд. сом чегинде катталган: анын ичинен ичтен

² Сомдун номиналдык эки тараптуу алмашуу курсу боюнча маалыматтар келтирилген, мында индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2000-жыл алынган.

³ Кыргыз Республикасында ушул жылдын январь-июнь айларында инфляция 7,2 пайызды түзгөн, ал эми алдын ала эсептөөлөргө ылайык, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли, 3,1 пайыз чегинде катталган.

каржылоо 2,8 млрд. сомду, сырттан каржылоо 3,2 млрд. сом чегинде калыптанган.

Кыргыз Республикасынын Социалдык фондусунун алдын ала маалыматтары боюнча Социалдык фонддун бюджетинин профицити 2011-жылдын январь-июнь айларында 0,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 0,2 пайызды, кирешелери 10,4 млрд. сомду же ИДӨгө карата 10,1 пайызды, чыгашалары 10,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата 9,9 пайызды түзгөн.

2011-жылдын январь-июнь айлары ичинде мамлекеттик бюджеттин операциялык ишкердиктен кирешелери 36,2 млрд. сом же ИДӨгө карата 34,9 пайыз чегинде катталган. 2010-жылдын тиешелүү мезгилиндеги ушул көрсөткүчкө салыштырганда өсүш арымы мурда белгиленген 1,1 пайызга караганда 33,9⁴ пайызды түзүү менен көбөйгөн, бул акыркы 5 жыл аралыгындагы орточо жылдык деңгээлден жогору.

Мамлекеттик бюджеттин операциялык ишке жалпы чыгашалары 2011-жылдын январь-июнь айлары ичинде 34,3 млрд. сомду түзүп, 30,8⁵ пайызга же 8,1 млрд. сомго көбөйгөн.

Отчеттук мезгил ичинде бюджеттик чыгашаларды функционалдык классификациялоого ылайык төмөнкү топтор боюнча чыгашалардын ИДӨгө карата өсүшү байкалган: экономикалык маселелерге (2,3 пайыздык пунктка), коргонууга, коомдук тартипти сактоого жана коопсуздукка (0,3 пайыздык пунктка), социалдык коргоого (0,3 пайыздык пунктка) жана жалпы мааниге ээ мамлекеттик кызматтарга (0,1 пайыздык пунктка). Мамлекеттик бюджеттин чыгашалары ИДӨгө карата төмөнкү топтор боюнча кыскарган: билим берүүгө (0,4 пайыздык пунктка), турак-жай коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө (0,3 пайыздык пунктка), саламаттыкты сактоого (0,2 пайыздык пунктка) жана курчап турган чөйрөнү коргоого (0,1 пайыздык пунктка). Эс алууга, маданиятка жана диний иш-чарага мамлекеттик бюджеттин чыгашалары өзгөргөн эмес.

Экономикалык классификацияга ылайык, мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын өсүшүнө эң чоң салымды эмгек акыларды төлөөгө кеткен чыгашалар (+6,7 п.п.) жана субсидияларга, социалдык жөлөк пулдарга (+6,1 п.п.) чыгашалар камсыз кылган.

2011-жылдын май айынын акырына карата абал боюнча мамлекеттик карыз 130,3 млрд. сомду түзгөн. Анын ичинен ички карыз 8,0 млрд. сом, тышкы карыз 122,3⁶ млрд. сом чегинде катталган. 2011-жылдын январь-май айларында мамлекеттик карыз 0,3 пайызга же 2010-жылдын акырындагы ушул көрсөткүчкө салыштырганда 0,4 млрд. сомго азайган. Карого алынып жаткан мезгил ичинде мамлекеттик карызды тейлөөгө кеткен пайыздык төлөөлөр 1,6 млрд. сомду түзгөн (2010-жылдын январь-июнь айлары ичинде 0,9 млрд. сом), мунун ичинен ички жана тышкы карыз боюнча төлөөлөрдүн салыштырма салмагы, жалпы пайыздык төлөмдөрдүн тиешелүүлүгүнө жараша 28,4 жана 71,6 пайызын түзгөн. 2010-жылдын январь-июнь айларындагы көрсөткүчкө салыштырганда тышкы карыз боюнча пайыздык төлөөлөр 2,2 эсеге же 624,7 млн. сомго, ал эми ички карыз боюнча 13,7 пайызга же 55,6 млн. сомго көбөйгөн.

Отчеттук мезгил ичинде финансылык эмес активдерди (төмөнкү топтор боюнча операцияларды: негизги фондуларды, запастарды, жерди кошо алгандагы

---

⁴ Реалдуу алганда (КБИге корректировкаланган) операциялык ишкердиктен мамлекеттик бюджеттин кирешелери 10,3 пайызга көбөйгөн.

⁵ Реалдуу алганда (КБИге корректировкаланган) 7,7 пайызга көбөйгөн.

⁶ Маалыматтар Улуттук банк тарабынан эсептелинген (2011-жылдын 31-майына карата 1 АКШ доллары үчүн = 45,40 сом).

операциялар) сатып алуу боюнча операцияларга бюджеттик каражаттардын таза агымы 2,2 млрд. сомду же ИДӨгө карата (2010-жылдын январь-июнь айлары ичинде 2,1 млрд. сом же ИДӨгө карата 2,5 пайыз) 2,1 пайызды түзгөн.

1.7. Финансы сектору

Банк тутуму

2011-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча⁷ Кыргыз Республикасынын аймагында 22 коммерциялык банк⁸ жана алардын 248 филиалы иштеп турган (2010-жылдын тиешелүү мезгилинде 22 коммерциялык банк өз ишин жүргүзүп турган).

Жылдын июнь айынын акырына карата бүтүндөй банк тутуму 786,7 млн. сом өлчөмүндө таза пайда алган (2010-жылдын ушул эле мезгилинде банк тутуму 3 550,5 млн. сом өлчөмүндө чыгымга учураган эле). 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк тутумунун суммардык активдери, 61,4 млрд. сомду түзүү менен 6,0 пайызга көбөйгөн.

Коммерциялык банктардын депозиттик базасынын көлөмү биринчи жарым жылдыктын акырына карата, 36,4 млрд. сом чегинде катталып, жыл башынан бери 6,8 пайызга көбөйгөн. Бул жагдай депозиттик базанын валюталык түзүүчүлөрүнүн 7,1 пайызга өсүшү аркылуу сыяктуу эле, сом түрүндөгү аманаттардын 6,4 пайызга өсүшүнүн эсебинен камсыз кылынган.

Улуттук валютада жаңыдан кабыл алынган депозиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2,1 пайызды түзгөн. Чет өлкө валютасындагы жаңыдан кабыл алынган депозиттер боюнча чен 0,4 пайыздык пунктка төмөндөп, 1,0 пайызды түзгөн.

2011-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде экономиканы кредиттөөнүн өсүшү жана кредиттик ресурстарга пайыздык чендердин төмөндөө тенденциясы улантылган. Коммерциялык банктардын кредит портфелинин көлөмү 2011-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 28,6 млрд. сомду түзүп, жыл башынан тарта 8,4 пайызга көбөйгөн. Бул жерде, коммерциялык банктар тарабынан кредиттөөнүн өсүшү ошондой эле, БРАФ иш жигеринин артышына да байланыштуу болгон. БРАФ эске албаганда, коммерциялык банктардын кредит портфели жыл башынан тартып 4,2 пайызга көбөйгөн. Сом түрүндө кредиттердин көлөмү 17,5 пайызга, 13,7 млрд. сомго чейин көбөйгөн. Биринчи жарым жылдыктын акырына карата чет өлкө валютасында берилген кредиттердин көлөмү 14,9 млрд. сомду түзгөн, бул жыл башындагы анын көлөмүнөн 1,2 пайызга жогору.

Банктардын улуттук валютадагы кредиттер боюнча жарым жылдык ичиндеги орточо алынган пайыздык чени 0,8 пайыздык пунктка, 22,1 пайызга чейин, ал эми чет өлкө валютасында 0,4 пайыздык пунктка, 18,8 пайызга чейин төмөндөгөн.

Банктардын кредит портфелинде негизги үлүштү мурдагыдай эле, соодага кредиттер түзгөн. Транспорт, байланыш, даярдоо жана кайра иштетүү багыттарына кредиттер, социалдык кызмат көрсөтүүлөргө кредиттер, мурдагыдай эле бир аз эле үлүшкө ээ болгон.

⁷ Маалыматтар коммерциялык банктардын регулятивдик отчеттору боюнча келтирилген.

⁸ 2010-жылдын 1-ноябрынан тартып ага карата банкроттук жол-жобосун баштоо жөнүндө соттун чечимине жана консервация режиминин токтотулгандыгына байланыштуу, «АзияУниверсалБанк» ААКсы Банк тутумунун түзүмүн чыгарылган (Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2010-жылдын 1-ноябрындагы №83/1 токтомуна ылайык). 2010-жылдын 24-декабрынан тартып банк тутумуна, Улуттук банк Башкармасынын 2010-жылдын 16-декабрындагы №91/1 токтомуна ылайык, «Залкар Банк» ААКсы кошулган.

Инфляциянын жогорку деңгээлде салкталып турушуна байланыштуу, улуттук валютадагы кредитор боюнча реалдуу пайыздык чендердин мааниси 4,5 пайыз чегинде катталган (2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында бул маани 21,2 пайызды түзгөн эле).

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензия алышкан бантык эмес финансы-кредит мекемелери

Кыргыз Республикасынын бантык эмес финансы-кредит мекемелер системасын июнь айынын акырына карата 907⁹ бантык эмес мекеме камтып турган (2010-жылдын ушул эле мезгил ичинде бантык эмес мекемелердин саны 947 түзгөн), анын ичинен:

- Финкомпания – 1;
- БРАФ – 1;
- Кредиттик союздар – 207;
- МКК – 304;
- МКА – 116;
- МФК – 4;
- Алмашуу бюролору – 274.

3-таблица. Бантык эмес финансы-кредит мекемелеринин¹⁰ кредит портфели
(млн.сом)

Финансы-кредит мекемелеринин аталыштары	31.06.2010	31.12.2010	30.06.2011
Кыргыз Республикасында кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча финансы компаниясы	440,9	461,1	466,3
БРАФ	129,7	1 028,1	1 978,3
МФУ (МКК/МКА)	5 499,7	6 126,3	7 721,2
МФК	3 703,9	3 821,9	5 014,9
Кредиттик союздар	1 040,7	1 139,7	1 231,9
Ломбарддар	-	-	-
Бардыгы болуп	10 244,3	11 088,0	13 968,1

⁹ Ломбарддарды эске албаганда, анткени аларды лицензиялоо 2009-жылдын 8-сентябрынан тартып токтотулган.

¹⁰ Маалыматтар, Финкомпанияны жана БРАФты эске алуусуз келтирилген (анткени, Финкомпания кредиттерди кредиттик союздарга, ал эми БРАФ – коммерциялык банктарга берген).